
RAZSTAVE, DELAVNICE EXHIBITIONS, WORKSHOPS

V PREMORU PO PRVEM DEJANJU (O razstavah Prvo dejanje: Predstavitev Slovenskega etnografskega muzeja)

391

Slovenski etnografski muzej je junija 1997 v okviru Evropskega meseca kulture odprl vrata nove upravne stavbe v obnovljenih prostorih na Metelkovi ulici 2 in s tem predstavil izboljšane pogoje delovanja, obenem pa so se njegovi sodelavci odločili nakazati tudi identiteto in vsebino ustanove, kot naj bi ju bodoči (in sedanji) obiskovalci lahko pričakovali v bodoči razstavni palači. V tem okviru **Prvo dejanje: Predstavitev** ponazarja, kaj vse lahko SEM razstavi, triptih pa nakazuje tudi zamisel in smer, po kateri se bodo v prihodnosti gibale postavitve v drugi muzejski stavbi, namenjeni predvsem razstavam in obiskovalcem.

Muzej se predstavlja s tremi zgodbami: 1. **Kabinet čudes?** Baragova zbirka predmetov iz Severne Amerike: korak od kabineta čudes k moderni znanstveno-raziskovalni zbirki (avtorica - mag. Mojca Terčelj, oblikovanje - Jurij Kocbek). 2. **Okna zbir.** Pogled v muzejski thesaurus (zamiseli in besedila naslovov - mag. Inja Smerdel, izbor besedila k posameznim predmetom oziroma k skupinam predmetov - kustosi zbir, oblikovanje - Mojca Turk). 3. **Vrata kroga.** O rojstvu in zgodnjem otroštvu na Slovenskem (avtorica - mag. Janja Žagar, oblikovanje - Tomaž Marolt).

Če obiskovalec sledi postavitvi, se za uvodno dvojezično seznanitvijo z ustanovo, njeno specifičnostjo in obenem vsesplošnostjo ter vsemi tremi razstavami najprej sreča z razstavo zbirke predmetov, ki jih je etnografskemu oddelku nekdanjega Kranjskega deželnega muzeja leta 1837 poslal slovenski misijonar Friderik Baraga. V sedmih vitrinah so z originali in nadomestnimi modeli pravih predmetov predstavljeni prevozna sredstva, bivalna oziroma notranja oprema, obrtni izdelki, noša, moška oprema za kajenje in bojna oprema - večinoma materialna in del socialne kulture Indijancev Otawa in Ojibwa. Kot v razstavni brošuri opominja avtorica razstave mag. Mojca Terčelj zaradi Baragove misijonarske gorečnosti, pa tudi njegove zavestne odločitve, manjkajo predmeti duhovne kulture, posebno religioznega značaja.

Baragov izbor predmetov, ki jih je ob vračanju v Ljubljano omenjenemu muzeju poslal misijonar, tudi avtor leta 1837 izšle monografije *Geschichte, Character, Sitten und Gebräuche der nord-amerikanischen Indier*, pomeni prvo

Kabinet čudes (foto: Miha Fras, 1997).

neevropsko zbirko predmetov v Sloveniji sploh, poleg tega pa tudi eno najstarejših zbirk Kranjskega deželnega muzeja. Gre za prvo etnološko zbirko, nastalo po vnaprejšnji znanstveni raziskavi, in zbirko, ki je zaradi svojega geografskega porekla pripomogla k preseganju regionalnih okvirov. Zato ima ta zbirka tudi evropski in širši svetovni pomen.

Kot je zapisano tudi na enem izmed razprtih svitkov, ki pomensko in funkcijsko osmišljajo razstavljenе predmete (in že sami po sebi zaradi oblike dajejo vtis zgodovinskosti), želi razstava poudariti in prikazati Baragovo strokovno sistematično in neposredno povezavo predmetov z njegovo etnološko monografijo, saj ta zbirki daje večjo historično in muzejsko vrednost. Kabinet čudes? naj bi nakazoval tudi koncept bodočih stalnih postavitev neevropskih zbirk SEM - kot srečevanje Slovencev z drugačnostjo. Predmeti, ki so ob prihodu v muzej predstavljali predvsem eksotičnost, ki so bili razstavljeni kot posebnost, čudesa in redkost, danes kažejo na kulturnoprostorsko in časovno drugačnost ter kot študijska zbirka omogočajo "ustrezno kodiranje tega drugega (sic) v mišljenjski resničnosti naše istovetnosti in s tem k celovitejšemu dojetanju sveta," kot je v brošuri (str. 13) zapisala avtorica razstave.

Obiskovalcem sta v muzejski trgovini na razpolago tudi delo dr. Franceta Goloba Misijonarji - darovalci indijanskih predmetov (Ljubljana 1997), v katerem je predstavljeno življenje, delo in pomen misijonarjev Friderika Barage, Franca Pirca in Ivana Čebula ter katalog predmetov prvega; ob razstavi pa je izšla tudi dvojezična brošura avtorice mag. Mojce Terčelj Kabinet čudes? (Baragova zbirka predmetov iz Severne Amerike: korak od kabineta čudes k moderni znanstveno-raziskovalni zbirki). Med 16. in 20. junijem 1997 so v SEM potekali tudi Baragovi

Vrata kroga (foto: Miha Fras, 1997).

študijski dnevi, ki so bili posvečeni dvestoti obletnici misijonarjevega rojstva. Baragovo delo so v tem času predstavili strokovnjaki iz Slovenije, Nemčije in ZDA: etnologi, zgodovinarji, teologi, arheologi in umetniki.

V muzejskem thesaurusu so zbirke Slovenskega etnografskega muzeja prikazane z izbranimi eksponati in besedili o posameznih (skupinah) predmetih(-ov). "Razstava je poskus tolikokrat ponavljanih besed o vsem, kar muzej hrani; o predmetnih pričah 'gospodarjenja, dela, bivanja, oblačenja, trgovanja, družbovanja, ljubljenja, verovanja in umetniškega ustvarjanja'", kot navaja besedilo ob tem delu Predstavitve. Gre za prikaz poljedelskih, sadjarskih, vinogradniških orodij in uporabnih predmetov, panjev in košnic, predmetov za nabiralništvo, lov in ribolov, predmetov, povezanih z živinorejo, zbirke modelov hiš in stavbnih delov, predmetov, povezanih z lesarstvom (gozdarstvom, prometom, lesnimi obrtmi), kovaštvom, kolarstvom, gostilničarstvom. Predstavljeni so tudi bivalna kultura, predmeti v zvezi s šegami življenjskega in letnega cikla, različnimi vrstami obrti, nošo, vero in ljudsko umetnostjo. Okna zbirk pa ne izpuščajo tudi mestnega okolja, ki ga kažejo skozi mestne oblačilne obrtnike, lectarstvo, medicarstvo in svečarstvo, pa tudi primerke iz zbirk pohištva ter gospodinjstvih predmetov in naprav. Neevropska etnologija obsega zbirke predmetov iz Amerike, Afrike, Azije in Oceanije. Da pa zbiranje ni nekaj zaključenega in statičnega, da se zbirke nenehno dopolnjujejo tudi s predmeti vsakdanjika sodobnosti, je poudarjeno predvsem z opozorilom na nastajanje novih zbirk o življenju slovenskih izseljencev in zamejcev ter narodnostnih manjšin na območju Slovenije. Ob nastajajoči zbirki o kulturi spominjanja pa so sodelavci ustanove povabili k

sodelovanju tudi vse obiskovalce, naj se s svojimi albumi fotografij, spominskimi knjigami, spominki s potovanj,... vključijo v tovrstno zbiranje, katerega rezultat bi bila lahko čez nekaj let razstava Spominjam se te, dvajseto stoletje.

394

Zgodba o človeku, ki naj bi jo pripovedoval del bodoče stalne razstave, se začne z Vrati kroga, s pripovedjo o rojstvu in obdobju zgodnjega otroštva, z vstopom v življenjski, pa tudi letni, dnevni ipd. cikel. Razstava mag. Janje Žagar z besedo in sliko, zvokom, svetlobo in z razstavnimi eksponati govori o začetku življenja namišljene osebe, ki naj bi pomenila rdečo nit dela stalne muzejske postavitve tudi v bodoče. Avtorica je osvetlila razmerja in vrednote z začetka prejšnjega stoletja, in sicer v zvezi s spolnimi odnosi, nosečnostjo in neplodnostjo, načini kontracepcije, porodom, sprejemom novorojenčka v družino in širšo družbeno skupnost, varovanjem in vzgojo otrok, otroško igro, šolanjem in pomočjo pri delu, pa tudi razlike glede na družbene sloje. V delu kroga, ki podrobneje seznanja s porodom, lahko skozi okno v panoju pokukamo v notranjost kmečke sobe (s predmeti in silhuetami), kar spremljajo tudi različni zvoki otroških in odraslih glasov, in si tako skušamo tudi ambientalno predstavljati kontekst zgodbe o rojstvu otroka v namišljeni družini. Razstava želi pokazati predvsem vidike rojstva in otroštva z začetka 19. stoletja, toda, kot si je to zamislila njena avtorica, osvetljuje tudi nekatera univerzalna intimna vprašanja (o odločitvah za ali proti rojstvu, o idealnem otroku in o lastnih spominih na otroštvo,...) in skuša "ujeti pravo mešanico informacije in povabila k individualnemu doživljanju teme".

Predstavitev ni troplastno dejanje le po vsebini, ampak tudi po sporočilih, ki jih različne muzejske postavitve in pristopi ponujajo obiskovalcu. Vsem razstavam je skupna estetska dodelanost, sicer pa so ljudje kot uporabniki predmetov in nameni postavitve v ospredju na različne načine. Kabinet čudes? je zaradi pomena zbirke izoblikovan v klasično vitrinsko (študijsko) predstavitev predmetov, ki se jih postavi na ogled, njihovo vlogo in funkcijo pa razloži s pisano besedo. Predmeti sicer niso postavljeni na piedestal kot raritete, ki jih je potrebno občudovati in se jim čuditi, poudarek je bolj na vsebini in pomenu zbirke kot celote, toda za marsikoga, ki morda postavitve ne vzame tako študijsko, kot je zamišljeno, lahko npr. mokasini še vedno predstavljajo "oddaljeno zanimivost". Če pa si nekoč v prihodnosti predstavljam več podobnih sicer "zastekljenih" načinov predavitve zbirk skupaj in ob tem še njihov kontekst, kdaj, kako, zakaj so nastajale, potem bi se lahko zarisali tudi okviri pogleda na lastnosti zbiranja in hranjenja predmetov kot početja.

Thesaurus kot predstavitev zbirk in muzeja v prostorih predavalnice v upravni stavbi obiskovalce seznanja z vsebino, ki jo na bodočih razstavah muzeja obiskovalci lahko pričakujejo, ne pomeni pa dela koncepta bodoče stalne postavitve. Gre za nizanje predmetov, prikazovanje njihove funkcije in razvoja, toda samo ta del trodelne Predavitve SEM (razen povzetkov ostalih dveh razstav v brošurah) tudi upošteva,

da precej obiskovalcev te nacionalne ustanove ne razume slovensko, a jih življenje Slovencev kljub temu zanima. Morda še toliko bolj. In kljub vitrinam, predmetom za steklom, so ljudje v tem delu poudarjeni in vsaj fizično postavljeni v ospredje. Povečani so z manjših fotografij, ki prikazujejo katerega od predmetov, prikazanih tudi v zbirki; postavljeni v ospredje kot uporabniki predmeta in tisti dejavnik, ki mrtvemu objektu dahne življenje, mu dodeli nek pomen.

Vrata kroga pa so nabita s simboliko in gradijo na želji, da bi se obiskovalec z vstopom v krog nekako zavedel, da vstopa v samo jedro etnologije - v način življenja, v tem primeru na njegovo prvotno in večini skupno stopnjo rojstva in otroštva. Vstopa v krog kot v maternico, polno semen, potrebnih za začetek novega življenja; pod popek v svetlobo, ki, kot da bi se lomila v tekočini (k čemur pripomore tudi posebno steklo, za katerim so postavljeni predmeti na razstavi), in sredi zvokov, lahko da tudi "glasov od zunaj" (ki jih morda zarodek sliši iz materine notranjosti - dejansko pa glasbe in ne npr. pogovora, šumov prometa, dela na polju ali v hiši...). Simbolika vključenosti vsakega posameznika v krog, ki ga z omenjeno razstavo za pretekla obdobja začenja predstavljati Slovenski etnografski muzej, pa se je kot opisana zgoraj po premlevanjih, kaj je kaj, predstavila zgolj avtorici prispevka. Morda komu drugemu padejo v oči samo semena in ne ve, zakaj je strop prostora na sredini usločen. Pot interpretacij je odprta, vsakdo iz številnih malih lučk pronicajočo svetlobo, "drugačnost" stekla vitrin, simbole, iztisnjene po stenah papirnatega kroga lahko razume po svoje... ali pa jih tudi ne upošteva. Poti so odprte, a če je namen razstave vsebinska razširitev znanja in predstavljanja, pa tudi občutkov in misli, ne bi bilo tako slabo te (morebitne?) ideje o vrnitvi na začetek nekako tudi nakazati. Postavitev morda vzbuja tudi občutke zmedenosti, ne-ravno-bistroumnosti, spraševanja: "Zakaj zdaj vse to, ta usločenost in to...?". Dobra stran razstave so tako vseprežemajoča simbolika, s pomočjo katere lahko vsakdo v zgodbi najde tudi delček sebe, poudarek na vsebini in ne na prikazovanju obsežnosti ter raznolikosti zbirk predmetov (čemur je ob izhodu iz kroga delno namenjen dotikalni ekran računalnika s podatki o zibkah, spanju, oskrbi/dojenju otrok, vsebina pa se sčasoma tudi bogati in spreminja), okno, skozi katerega pokukamo v notranjost hiše in zaslišimo otroške in materine glasove. Škoda pa bi po mojem mnenju bilo, da razstava svoje polnosti, neizrekljive, medvrstične plati, ki temelji na vsebini, zgodovinskosti in univerzalnosti obenem ter osebni noti, zaradi česar je nekako nasprotna postavitvam, na katerih prevladujejo predmeti (ki tu vsebino le ponazarjajo), ne bi razširila med čim več ljudi (to naj bi bil verjetno tudi njen namen) - in ne le med drugim: tudi neslovensko govorečih.

Dejanja, ki bodo sledila, bodo, upam, po začrtani poti obdržala vzpostavljeno identiteto življenjskosti in živosti muzeja, pa tudi spodbujala obiskovalce k osebni (dotikajočemu ali miselnemu) stiku s predmeti.